

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Визначено основні проблеми ефективності податкової системи в загалі і, зокрема, щодо малого та середнього бізнесу. Зазначено причини неефективної податкової політики в Україні та шляхи їх усунення. Надано аналіз методів спрощеного оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності та наведено напрямки підвищення ефективності податкової політики для розвитку малого та середнього бізнесу на базі закордонного досвіду.

The basic problems of efficiency of the tax system are certain in society and, in particular, in relation to business small and middle. The reasons of ineffective tax policy in Ukraine and ways of their removal are marked. The analysis of methods of the simplified taxation of subjects of entrepreneurial activity is given and directions of increase of efficiency of tax policy are resulted for development of business small and middle on the base of oversea experience.

У процесі трансформації системи державного регулювання економічного розвитку країни головним важелем є податкова система, яка, крім виконання завдань щодо наповнення бюджету, є також важливим інструментом, який стимулює економічну активність підприємницької діяльності.

Світовий досвід свідчить про те, що ефективність функціонування економіки будь-якої країни здебільшого залежить від оптимального поєднання в ній малого, середнього та великого бізнесу.

Значний внесок у дослідження проблем оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні зробили такі вітчизняні вчені і практики, як: А. Азаров, А. Бодюк, О. Василюк, Л. Воронова, О. Кириленко, В. Кравченко, М. Кучерявенко, І. Лютій, І. Луніна, А. Поддєрьогін, М. Романюк, В. Федоров та інші. Але нестабільність податкової політики, нечіткість правил і процедур оподаткування, шкала податків, інституційні питання негативно впливають на ефективність податкової політики щодо розвитку малого та середнього бізнесу в країні. А це, в свою чергу, вимагає негайного вирішення питань відносно створення сприятливого бізнес-середовища шляхом впровадження спеціальних систем оподаткування, які б адекватно відповідали реаліям сьогодення та меті створення на Україні заможного суспільства, конкурентної економіки та ефективної держави.

В умовах світової кризи, малий та середній бізнес є одними із ключових напрямків для створення нових робочих місць та отримання доходів. В свою чергу, ефективна політика розвитку малого підприємництва має сприяти вирішенню в державі таких соціальних проблем як бідність та безробіття шляхом залучення громадян до зайнятості підприємницькою діяльністю. Але, як свідчать результати двох впливових міжнародних досліджень – Всесвітнього банку “Ведення бізнесу-2010” і “Рейтинг глобальної конкурентоспроможності” Всесвітнього економічного форуму, за показником ефективності податкової системи Україна займає 181-е із 183-х країн світу. Основними проблемами податкової системи є: значна витрата часу та коштів суб'єктів підприємницької діяльності на ведення податкового обліку й сплату податків; неефективна й надмірно витратна для держави й бізнесу система адміністрування податків і зборів, що неспроможна забезпечити повноцінне наповнення державного бюджету й зниження частки тіньової економіки за одночасного дотримання балансу прав податкових органів і платників податків; нестабільність і непередбачуваність податкової системи, що призводить до високих податкових ризиків для бізнесу й обмежує можливість середньо- і довгострокового планування; високий рівень ухилення від податків і нерівномірне податкове навантаження на підприємства різного розміру й окремі галузі економіки; невиконання податковою системою функції згладжування соціальної нерівності [1, с. 9]. До виникнення вищенаведених проблем призвели такі причини, як: значна кількість малоефективних податків і зборів при незначній тривалості базових податкових періодів; нестабільна нормативно-правова база оподаткування і неузгодженість деяких законодавчих норм; нераціональна система податкових пільг, що залишає можливість для ухилення від сплати податків і не стимулює інноваційну діяльність та енергоефективність; значні розбіжності між податковим і бухгалтерським обліком; відсутність оподаткування майна. Обґрунтувати такі висновки можна наступним:

– специфіка податкового регулювання підприємницької діяльності України визначена в указі Президента України від 3.06.1998 р., № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” і де існує ряд неточностей, що потребують удосконалення [2, с. 3–7]. Це стосується врегулювання строків щодо сплати єдиного податку та подання податкової звітності, ставок оподаткування, розбіжностей у структурі фінансової звітності і спрощеного плану рахунків бухгалтерського обліку підприємств сфери малого бізнесу [3; 4, с. 23–24; 5, с. 10–11];

– відповідно до абзацу 4 п. 3 указу Президента суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи оплачують єдиний податок щомісячно не пізніше 20 числа наступного місяця на окремий рахунок Державного казначейства України та щоквартально не пізніше 20 числа місяця, що настає за звітним кварталом, подають до органу державної податкової служби розрахунок суми єдиного податку за формою, затвердженою центральним органом державної податкової служби України. Встановлені строки подання податкової звітності відповідають базовому місячному періоду, хоча звітним є все ж таки період, тривалість якого дорівнює кварталу. А строки

сплати податку юридичними особами взагалі не відповідають принципам погашення податкових зобов'язань, що на практиці спричиняє конфліктні ситуації [6, с. 211]. Що стосується розміру ставки оподаткування, то зараз передбачене оподаткування юридичних осіб у розмірі 6 та 10 %. Проектом Податкового кодексу планується зменшення ставки єдиного податку до 5 % від бази оподаткування, що дозволить забезпечити збільшення кількості громадян-підприємців, яким буде надана можливість застосування спеціальної системи оподаткування;

– методологічні особливості накопичення облікової інформації регламентовані Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва. Затвердженим наказом МФУ від 19 квітня 2001 р. № 186, П(С)БО 25 “Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва” від 25 лютого 2000 р., № 39, положенням “Про спрощену форму бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва”, затвердженим наказом МФУ № 196 від 30 вересня 1998 р. [2; 4]. Як видно з наведеного переліку нормативно-правових актів, до теперішнього часу не розроблено інструкцію про застосування спрощеного Плану рахунків. У самому наказі № 186 наведено тільки призначення синтетичних рахунків, що спричинило виникнення різних тлумачень щодо їхньої характеристики (особливо в питаннях розрахунків), порядку накопичення облікової інформації на аналітичному рівні, формування бухгалтерських проводок суб'єктами малого підприємництва.

Отже, одним із найважливіших напрямків підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу та підприємництва є розробка шляхів гармонізації спрощеного плану рахунків і фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва, створення раціональної системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу за європейськими стандартами і принципами Європейської хартії малих підприємств, яка буде спрямована на мотивацію успіху, сприяння початку підприємницької діяльності, розширення економічної діяльності малого бізнесу та створення робочих місць, а також спрощення створення малих успішних підприємств. Зазначена проблема є однією із найактуальніших сучасності, тому що визначає головні питання в окремих пріоритетних сферах політики в галузі підприємництва. Для цього необхідно дослідити структуру фінансової звітності і спрощеного плану рахунків бухгалтерського обліку підприємств сфери малого бізнесу, виявити їх розбіжності та розробити рекомендації щодо їх усунення.

Сьогодні в Україні існує три методи спрощеного оподаткування і кожен має свої особливості та спрямований на свою категорію суб'єктів оподаткування: спеціальний торговий патент; фіксований податок; єдиний податок. Кожен метод дає можливість відповідним суб'єктам підприємницької діяльності добровільно обирати схему оподаткування: оподатковуватись за загальною системою або обирати спрощений метод.

Єдиний податок є на сьогодні найбільш популярною формою оподаткування серед підприємців малого бізнесу. Головна причина, яка викликала необхідність існування спрощеної форми оподаткування у вигляді єдиного податку, це неможливість для малого бізнесу обсяг обліку та звітності. Підхід до малого підприємництва з тією ж кількістю звітних та облікових форм та з прискіпливим детальним контролем за його фінансово-господарською діяльністю призводили до того, що кількість працюючих підприємств малого бізнесу скорочувалась, а нові малі підприємства не виникали. Однак, на сьогодні завдяки паралельному існуванню двох видів оподаткування: загальна та спрощена (особливо фіксований податок) існує схема ухилення від оподаткування на великих підприємствах, тобто на даному підприємстві працівники рахуються як платники фіксованого податку, а на підприємстві працюють за договорами підряду. Вся фактична сума оплати праці відноситься на видатки, що зменшує суму оподаткованого прибутку, а тим самим і суму податку на прибуток. Крім того, як правило ці працівники фактично одержують таку заробітну платню, з якої сума податку з доходів фізичних осіб значно більша, ніж сума фіксованого податку. У результаті бюджет не доотримує коштів як по податку з доходів фізичних осіб, так і по податку на прибуток підприємств. Крім того, спрощена система реєстрації нових малих підприємств сприяє, з одного боку, розвитку економічної діяльності, а з іншого, – процвітанню тіньового сектору економіки. Підприємства – “однорівні” після реєстрації в органах державного реєстру, функціонують від півріччя до року, а отримавши значні прибутки, зникають і через місяць або два той же підприємець вже реєструє нову фірму.

Таким чином, бюджет недоотримує податкові надходження, а підприємство не має стимулу для подальшого розвитку. Крім того, спрощення обліку на малих (середніх) підприємствах надає підґрунтя для порушення трудового законодавства – залучення найманих працівників без оформлення трудових книжок та укладання трудових угод, що, в свою чергу, порушує соціальні гарантії, зокрема, оплачування щорічних відпусток та лікарняних листів найманому персоналу.

Враховуючи все наведене, можна зробити висновок, що існує необхідність підтримки малого підприємництва, у тому числі за рахунок запровадження спеціальних режимів оподаткування. Але, в той же час, слід мати на увазі, що основними правилами ефективного оподаткування є відмова від надання пільг та забезпечення рівних та справедливих умов оподаткування для всіх платників податків.

Так, наприклад, Франції створені малі підприємства на три роки звільняються від сплати податків. Для стимулювання впровадження малими підприємствами енергодіючих технологій податкові ставки на їх інвестиції зменшені на 40–50 %. Передбачається також можливість відстрочки сплати ряду податків при тимчасових фінансових труднощах. У Великобританії для малих і середніх підприємств передбачено знижені ставки прибуткового податку. При стандартній ставці 35 % ставка для малих підприємств становить 27 %. У Німеччині існують знижені ставки податку на додану вартість і прибуткового податку. Законом про податки на корпорації передбачено, що малі підприємства мають право на неоподатковуваний мінімум у розмірі 5 тис. марок, який

вираховується з об'єкту оподаткування доходу. Якщо річний дохід підприємства перевищує 10 тис. марок, неоподатковуваний мінімум скорочується на половину суми перевищення. У Японії для індивідуальних виробників встановлений мінімум річного доходу, який не оподатковується, – 100 тис. єн. Кооперативні організації оподатковуються у розмірі 27 %. Малі та середні підприємства користуються податковими пільгами у вигляді зниження ставок із місцевих податків. Якщо річний оборот підприємства не більший, ніж 3,5 млн єн, діє ставка 6 %; від 3,5 млн до 7 млн – 9 %; понад 7 млн – 12 %.

Широко запроваджуються методи нарахування прискореної амортизації. З метою сприяння технічному прогресу в Японії податковим законодавством встановлено особливий порядок нарахування амортизації й податкові пільги, які застосовуються до певних видів основних засобів. Діє особлива система бухгалтерського обліку з нормами прискореної амортизації до малих підприємств із капіталом не більш як 100 млн єн. У Німеччині існують спеціальні норми амортизаційних відрахувань, які застосовуються до всіх інвестицій, спрямованих на створення нових робочих місць, охорону навколишнього середовища, випуск технічно передової продукції, експортних поставок. Вкладені кошти списуються протягом трьох років, перший рік амортизується на 50 % вкладеного капіталу, другий – на 30 %, третій – на 20 %. Пільговий режим амортизаційних списань дає змогу малим підприємствам Німеччини здійснювати інноваційний процес, модернізацію виробництва. На частку амортизаційних списань припадає близько 66 % усіх капіталовкладень, на реінвестицію доходів – 27 %, а на зовнішні джерела фінансування – 7 %.

Таким чином, враховуючи досвід багатьох країн світу, які намагалися застосувати спрощені системи оподаткування для підприємств малого бізнесу, доходимо висновку, що спрощена система оподаткування повинна бути одного виду – у формі єдиного податку, переваги якого перед чинними сьогодні іншими спрощеними системами доведено на практиці, а для поліпшення ефективності системи оподаткування малого та середнього бізнесу необхідно створити оптимальний рівень державного стимулювання інвестицій різними методами (ціноутворення, кредитування, валютне фінансування тощо) [7, с. 288–290; 8, с. 392–395]. Для забезпечення справедливості оподаткування необхідно скоротити податкові пільги, що можливе через скорочення сфери застосування спрощеної системи оподаткування шляхом перегляду критеріїв застосування спрощеної системи оподаткування, виключення з цієї системи тих видів діяльності, що є високорентабельними або доходи від яких є переважно пасивними тощо.

Література

1. Програма економічних реформ України на 2010–2014 рр. – [http : // www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
2. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва : Указ Президента України від 3.07.1998 р., № 727 // Все про бухгалтерський облік. – 2002. – № 25. – С. 3–7.
3. Податковий кодекс : Проект, прийнятий ВРУ [Електронний ресурс]. – [http : // www.minfin.gov.ua/control/publish/category](http://www.minfin.gov.ua/control/publish/category).
4. П(С)БО 25 “Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва” [Текст] : [прийнятий від 25.02.2000 р., № 39] // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 37. – С. 23–24.
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва [Текст] : [прийнятий від 19.04.2001 р., № 186] // Все про бухгалтерський облік. – 2002. – № 28. – С. 10–11.
6. Іванов Ю. Б. Альтернативні системи оподаткування : Монографія / Ю. Б. Іванов. – Харків : ХДЕУ-Торнадо, 2003. – 517 с.
7. Александрова А. Н. Удосконалення системи оподаткування як фактор розвитку малого та середнього бізнесу / А. Н. Александрова, Н. І. Віхорева // Стан і проблеми оподаткування в умовах ринкової економіки. – 2008. – Т. 1. – С. 288–290.
8. Черник Д. Г. Налоги в рыночной экономике / Д. Г. Черник. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – С. 392–395.

УДК 338.1

О. В. ЛАНДИК

Луганський національний аграрний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АПК В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ

У статті наведено результати дослідження інвестиційних процесів в АПК в контексті формування інвестиційної політики підприємств. Проаналізовано основні тенденції інвестиційного розвитку АПК.

In the article the results of research of investment processes in AIC in the context of forming of investment policy of enterprises are illustrated. Basic investment progress of AIC trends are analysed.

Постановка проблеми. Однією з фундаментальних детермінант економічного зростання та стимулювання розвитку АПК є інвестиції. Інтенсивний розвиток галузі вимагає також не просто вкладень, а вкладень,